

نگاهی به حقوق زن در اسلام

زهرا عظیمی

عظیمی، زهرا، ۱۳۵۷ -

نگاهی به حقوق زن در اسلام / زهرا عظیمی؛ [تهیه کننده] مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما. -- قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۶.
۱۵۸ ص. -- (مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما؛ ۱۲۱۳)

ISBN 978-964-514-086-9 ریال: ۱۶۰۰۰

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیا.

کتابنامه: ص. [۱۴۹]-۱۵۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. زنان در اسلام. ۲. زنان -- وضع حقوقی و قوانین (فقه). ۳. حقوق زن -- جنبه‌های مذهبی --

اسلام. الف. صدا و سیما؛ جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.

ب. عنوان.

۲۹۷ / ۴۸۳۱

BP ۲۳۰/۱۷۲/ ۶۶۵۸

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

نگاهی به حقوق زن در اسلام

کد: ۱۳۱۳

نویسنده: زهرا عظیمی

ویراستار: ذوالفقار ناصری

ناشر و تهیه کننده: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

چاپ: زلال کوثر

نوبت چاپ: اول / آبان ۱۳۸۶

شمارگان: ۲۰۰۰

بها: ۱۶۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

نشانی: قم، بلوار امین، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

پست الکترونیکی: JRC@IRIB.ir

تلفن: ۲۹۱۹۶۷۰ نمایر: ۲۹۱۵۵۱۰

شابک: ۹-۰۸۶-۵۱۹-۹۶۴-۱۷۸-978-964-514-086-9 ISBN

فهرست مطالب

۱	دیباچه
۳	پیش‌گفتار
۵	● فصل اول: کلیات
۵	۱. مفهوم‌شناسی حقوق
۷	۲. نگاه به زن در طول تاریخ
۷	الف) زن در تمدن‌های بزرگ
۸	یک - یونان
۸	دو - روم
۹	سه - ایران
۹	چهار - هند و چین
۱۰	ب) حقوق زن در جاهلیت
۱۲	ج) حقوق زن در اسلام
۱۹	د) زن در غرب

● فصل دوم: تفاوت‌های زن و مرد و برابری حقوق ۲۳

۱. تفاوت‌های زن و مرد ۲۳

الف) تفاوت‌های جسمی ۲۴

ب) تفاوت‌های روحی ۲۶

ج) پی‌آمدهای تفاوت‌های جسمی و روحی ۲۹

۲. برابری حقوق زن و مرد ۳۱

الف) برابری حقوق در اسلام و غرب ۳۱

ب) تفاوت یا تبعیض ۳۳

● فصل سوم: حقوق زن در ازدواج ۳۹

۱. تعریف نکاح ۳۹

۲. اهمیت ازدواج ۴۰

۳. هدف ازدواج ۴۲

۴. حق انتخاب همسر و اذن پدر ۴۳

۵. حق وضع شرط ضمن عقد ۴۵

الف) شرط تعیین محل سکونت ۴۵

ب) شرط اشتراک در دارایی ۴۶

ج) شرط نداشتن ازدواج مجدد ۴۷

۶. چندهمسری (تعدد زوجات) ۴۸

الف) نقش اسلام در چندهمسری (تعدد زوجات) ۴۸

ب) دلیل چندهمسری (تعدد زوجات) ۵۱

ج) شرایط چندهمسری (تعدد زوجات) ۵۵

یک - اجرای عدالت میان همسران ۵۶

دو - توان مالی برای انفاق به همسران و فرزندان ۵۹

سه - حسن اداره همسران و فرزندان ۶۰

د) شبهه‌های مربوط به چندهمسری ۶۱

● فصل چهارم: حقوق اقتصادی زن ۶۵

۱. استقلال اقتصادی ۶۵

۲. مهریه ۶۷

مهریه در ادیان دیگر ۷۲

۳. حق نفقه ۷۳

۴. ارث ۷۴

شبهه‌های مربوط به سهم ارث زن و مرد ۷۷

● فصل پنجم: حقوق زن در طلاق ۷۹

۱. تعریف طلاق ۷۹

۲. جایگاه طلاق ۸۰

۳. حق طلاق ۸۱

الف) طلاق به درخواست زن از طریق دادگاه ۸۲

یک - خودداری شوهر از پرداخت نفقه ۸۲

دو - غیبت طولانی شوهر ۸۳

سه - عسر و حرج ۸۴

اول - ادا نشدن دیگر حقوق واجب ۸۵

دوم - بدرفتاری شوهر ۸۵

سوم - بیماری واگیر و درمان ناپذیر ۸۶

چهارم - محکومیت قطعی شوهر به حبس طولانی ۸۶

پنجم - اعتیاد شوهر ۸۷

ب) وکالت زن در طلاق ۸۸

۴. حق فسخ نکاح ۸۹

الف) عیب‌های فسخ کننده نکاح ۹۰

ب) حق فسخ به دلیل تدلیس یا تخلف از شرط صفت ۹۰

۵. طلاق در ادیان گوناگون ۹۱

۶. طلاق در اسلام ۹۲

● فصل ششم: حق خوش رفتاری (حسن معاشرت) ۹۹

۱. تعریف خوش رفتاری ۹۹

۲. مصداق های خوش رفتاری ۱۰۰

الف) حسن خلق (خوش رفتاری) ۱۰۰

ب) احترام به زن ۱۰۲

ج) محبت ورزی ۱۰۳

د) پوشاندن عیب های همسر ۱۰۵

هـ) گذشت ۱۰۶

و) مدارا ۱۰۷

ز) مشورت ۱۰۸

● فصل هفتم: حقوق سیاسی و اجتماعی زن ۱۱۰

حقوق سیاسی زن ۱۱۰

حقوق اجتماعی ۱۱۱

حقوق اقتصادی ۱۱۲

حقوق فرهنگی و علمی ۱۱۳

دیدگاه مترقی اسلام پس از انقلاب اسلامی ۱۱۴

● فصل هشتم: همراه با برنامه سازان ۱۱۷

بررسی و نقد عملکرد رسانه ۱۱۷

پیشنهادهای کلی ۱۲۲

پیشنهادهای برنامه ای ۱۲۴

الف) خدیجه بنتی ۱۲۴

ب) فاطمه بنتی ۱۲۵

ج) سپیده باکوچی (کاشانی) ۱۲۶

د) یانو امین ۱۲۷

۱۳۴	پرسش‌های مردمی
۱۳۵	پرسش‌های کارشناسی
۱۳۶	معرفی نهادهای مرتبط با موضوع
۱۳۷	معرفی کتاب
۱۴۲	فرجام سخن
۱۴۹	کتاب‌نامه
۱۴۹	الف) فارسی
۱۵۴	ب) عربی
۱۵۸	ج) مقاله

دیباچه

امروزه، حقوق زنان از بحث‌های جدی با ماهیت سیاسی-دینی شده است و در نشست‌های داخلی و خارجی، مطبوعات و جراید و سخنرانی‌ها، حجم زیادی از گفتارها و نوشتارها را به خود اختصاص داده است. در شرایطی که عده‌ای سخن گفتن درباره این موضوع اساسی را وجهه همت خویش ساخته‌اند گروهی راه صلاح را در پیش گرفته و عده‌ای نیز در قالب شعارهای تند فمینیستی و پیروی از فرهنگ و ارزش‌های مبتذل غربی مشکلات نوینی را فراروی این قشر عظیم گشوده‌اند. ناگفته پیداست که علی‌رغم تبلیغات و تظاهر به حرمت زن و به رسمیت شناخت حقوق وی، متأسفانه زن در غرب حرمت و شخصیت خود را از دست داده و به ابزاری مصرفی مبدل شده و راه نزول و انحطاط را می‌پیماید.

در حالی که ارزش زن در اسلام همانند مردان، در پیدایش، رشد فردی و اجتماعی، انجام تکلیف در مقابل خداوند، جامعه، خانواده، قابلیت آموزش و پرورش، اهلیت تملک و تصرف و دیگر حقوق اجتماعی و سیاسی، در نظر گرفته شده است و تفاوت‌های جزئی آن دو نیز ناشی از ویژگی‌های آنان به لحاظ نوع تخصص، تقسیم کار و مسئولیت و لحاظ نمودن توانایی‌های جسمی است.

جهان‌بینی اسلام همه عقاید تحقیرآمیز و بینش‌های باطل و جاهلی را درباره زنان فرو ریخت و به جای آن الگوی جدیدی را در روابط فردی و اجتماعی بازن، به جهان عرضه کرد. از این دیدگاه به زن و مرد به طور مساوی نگریسته شده است.

با وجود تمام مقررات روشنی که اسلام درباره حقوق زن و وظایف آنان آورده است، متأسفانه زن در بعضی از جوامع اسلامی هنوز موقعیت واقعی و شایسته خود را باز نیافته و از حقوق اولیه خود محروم مانده است. در این جوامع مسئله زن با وجود همه شعارها و شور و فریادها، هیچگاه مسئله‌ای طراز اول نبوده است و مجالس قانون‌گذاری و مجامع بین‌المللی آن را جدی و فوری نپنداشته‌اند. در جوامع غربی نیز این تأسف شدیدتر خود را می‌نمایاند. رهبر فرزانه انقلاب حضرت آیت الله خامنه‌ای (۱۳۷۵/۶/۲۸) در این باره فرمود:

امروز، نه فقط در ایران، بلکه در سراسر جهان، معضل بزرگی وجود دارد و آن عبارت است از اینکه نسبت به حقوق و شخصیت بانوان در بعضی از بخش‌های زندگی کوتاهی یا تعرض انجام می‌گیرد یعنی به زنان ظلم می‌شود. بعضی خیال می‌کنند که این کوتاهی و تعرض، مخصوص کشورهای شرقی یا کشورهای اسلامی است، این اشتباه است. ظلم به زنان در کشورهای غربی با همه ادعاهایی که نسبت به زنان دارند اگر بیشتر از کشورهای اسلامی و شرقی نباشد کمتر نیست!

در راستای تبیین حقوق زن از دیدگاه قرآن پژوهشگر ارجمند خانم زهرا عظیمی کوشیده‌اند تا آن را از زوایای مختلف مورد بررسی قرار دهند و سرکار خانم حسینی‌نیا نیز تا آنجا که مقدور بود در بخش‌های مختلف نوشتار به تکمیل و تمحیم آن همت نهادند. با سپاس از تلاش‌های ارزشمند این پژوهشگران، امید که مورد استفاده اصحاب رسانه قرار گیرد.

آته ولی التوفیق

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

پیش‌گفتار

زنان، نیمی از پیکر اجتماع و از پایه‌های اساسی نظام خانواده هستند که و همین امر، عامل اصلی در شکل‌گیری حقوق ویژه آنان است. از گذشته تاکنون، با توجه به فرهنگ، مذهب، شرایط زندگی و مانند آن، حقوقی برای زن در نظر گرفته‌اند. از همین رو، همواره حقوق زن در پرده‌ای از ابهام بوده و در هر دوره‌ای با او به گونه‌ای برخورد شده است و می‌شود. زمانی زن را طفیلی مرد می‌دانستند و حقوق کمتری برای او در مقایسه با مرد قائل می‌شدند. امروزه نیز برخی خواستار آزادی و همسانی حقوق زن و مرد، بدون در نظر گرفتن جنسیت آنها هستند.

دین مبین اسلام در شرایطی که زن هیچ‌گونه ارزشی نداشت و حتی در انسانیت او تردید می‌کردند، با بیان کامل حقوق زن و جایگاه وی در خانواده و اجتماع، تمامی اندیشه‌های خرافی آن روز را باطل شمرد و با دقت نظر و دوراندیشی و بدون افراط و تفریط، حقوق و تکالیف زن را بیان داشت.

در قرآن کریم، توجه ویژه‌ای به زن شده و حقوقش سازگار با طبیعت او قرار داده شده است. البته حقوق زن و مرد، تفاوت‌هایی دارد، ولی این تفاوت‌ها هرگز به معنای کم ارج بودن زن و بی‌مقدار بودن حقوق او نیست، بلکه نشان توجه ویژه کامل‌ترین دین الهی به زن و مرد است. خداوند، حقوق

و تکالیف آن دو را سازگار با روح و جسمشان و نیز متناسب با نقش ایشان در خانواده و جامعه، وضع کرده است.

محور اصلی این پژوهش، حقوق زن به عنوان همسر در خانواده است. پیش از ورود به بحث‌های اصلی و پس از تعریف حقوق، وضعیت زن در طول تاریخ و در برخی فرهنگ‌ها و تمدن‌ها بررسی شده است. در فصل دوم، به بررسی تفاوت‌های زن و مرد از نظر جسم و روح پرداخته‌ایم. فصل سوم، به حقوق زن در ازدواج اختصاص دارد و فصل چهارم، حقوق اقتصادی زن را بیان می‌کند. فصل پنجم نیز به بیان حقوق زن در طلاق می‌پردازد.

در این میان، باید دانست بالاتر و برتر از موارد حقوقی برای زن، سفارش‌هایی است که در آیات و روایت‌های اسلامی درباره خوش رفتاری با زن وجود دارد. اسلام، زن را انیس و مونس مرد و شریک زندگی او می‌داند و به مردان سفارش می‌کند با احترام کامل با زنان رفتار کنند. در فصل ششم این پژوهش به همین موضوع، پرداخته‌ایم. فصل هفتم و هشتم نیز به تبیین حقوق اجتماعی و سیاسی زن و همراه با برنامه‌سازان می‌پردازد.